

EU-årsöversikt 2024

Aktuellt i EU från ett östgötskt perspektiv

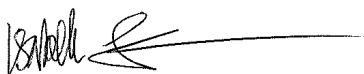
Förord

Vi står inför ett händelserikt år inom europeisk politik, med val till Europaparlamentet och därefter tillsättning av en ny EU-kommission. Det är med andra ord ett utmärkt tillfälle att titta i backspegeln och reflektera över de senaste fem åren. Det nuvarande EU-parlamentet och EU-kommissionen tillträdde 2019 och ingen kunde då ana vad de kommande åren skulle föra med sig. Med händelser som pandemi, krig och terrorattentat till ekonomiskt svårare tider och extremväder, har sammanhållningen inom EU satts på prov många gånger. Samtidigt som kriserna har avlöst varandra, och till och med pågått, och pågår parallellt, har stora politiska projekt satts i gång. Den dubbla omställningen, den gröna och den digitala, har genomsyrat EU:s arbete de senaste åren. Men med politiska vindar som blåser i delvis ny riktning kan fokus komma att skifta under den nya mandatperioden. En av de frågor som sannolikt kommer att diskuteras i stor utsträckning är EU:s utvidgning. Med anledning av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022 har flera steg tagits när det gäller nya potentiella medlemmar i EU. Även om det inte är troligt att unionen utvidgas de närmsta åren så finns det ett större politiskt engagemang i frågan än på många år. En kommande utvidgning har satt ljuset på behovet av att reformera EU:s processer. Det finns länder som anser att det inte bara är de som vill gå med i unionen som behöver genomföra reformer, utan även EU:s institutioner. Det handlar framför allt om hur rådet fattar beslut och medlemsländernas användning av veto, men också fördelning av budgeten.

Sen måste vi såklart också uppmärksamma att Sverige för första gången sedan 2009 höll i ordförandeklubban i rådet under det första halvåret 2023. Med lite distans blir min sammanfattning av de sex månaderna att Sverige, precis som förväntat, stod för ett ganska anonymt ordförandeskap. Förhandlingarna tuffade på, med ett tydligt undantag på migrationsområdet där det togs ett stort steg framåt. En annan konsekvens av det svenska ordförandeskapet är att frågan om europeisk konkurrenskraft har tagit sig högre upp på agendan och nu diskuteras i större utsträckning än tidigare. Inget av detta kan helt tillskrivas svenska insatser, men det är tydligt att Sverige spelade en viktig roll.

Men nu blickar vi framåt och ser 2024 för vad det är, nämligen ett tillfälle att vara med och utforma framtidens EU och Europa. Med en förhoppning om ett år med en mycket aktiv och konstruktiv debatt om europeisk politik, och Sveriges roll i den politiken, önskar jag er ett riktigt gott 2024.

Trevlig läsning!

Isabelle Johansson
Kontorsansvarig, EU-kontoret

Innehåll

① EU:s långsiktiga utveckling.....	4
② Aktuellt i EU 2024.....	6
2.1 Hälsa- och sjukvård samt folkhälsa	6
2.2 Forskning, innovation och digitalisering	8
2.3 Smart specialisering	9
2.4 Klimat, energi och miljö	10
2.5 Transport och smarta städer	11
2.6 Kultur	13
2.7 Socialpolitik och kompetensförsörjning	13
2.8 Migration och integration	15
③ EU:s beslutsprocess och den europeiska planeringsterminen	16
Avslutande ord och kontaktuppgifter	18

1 EU:s långsiktiga utveckling

Val till Europaparlamentet och ny EU-kommission

Det är svårt att börja ett avsnitt med rubriken EU:s långsiktiga utveckling under ett valår med något annat än just valet. För den 6–9 juni, i Sveriges fall den 9 juni, röstar EU:s medborgare om ett nytt Europaparlament. Totalt ska 720 platser fördelas och av dessa har Sverige 21 platser. Det kan låta lite, men det är trots allt bara åtta länder som har fler parlamentariker än så. Under hösten 2023 satte de svenska partierna sina listor och de kommande månaderna får EU-politiken sannolikt ett större utrymme i den svenska debatten.

Val till Europaparlamentet innebär inte bara ett nytt parlament utan också en ny EU-kommission. Den tillsätts under hösten 2024 och består som vanligt av en kommissionär per land, där det är upp till ländernas regeringar att nominera sin kandidat. Varje kandidat frågas sedan ut av Europaparlamentets nya ledamöter, som därefter röstar om kommissionen som helhet. Under utfrågningarna brukar det bli tydligt om det är någon kandidat som kan fälla hela kommissionen. Den kandidaten brukar då bytas ut inför omröstningen. Det är vanligt att åtminstone en eller ett par kandidater byts ut efter utfrågningen.

Bytet av parlament och EU-kommission innebär att 2024 blir något av ett mellanår i EU där fokus kommer att ligga på att förhandla klart de många förslag som EU-kommissionen redan lagt. Mer om det nedan.

Tillståndet i Europeiska unionen

Den 13 september höll EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen sitt årliga tal om ”Tillståndet i EU” inför Europaparlamentet. I talet speglas både EU-kommissionens syn på året

som gått och den framtida politiska inriktningen. Med anledning av det stundande valet till Europaparlamentet och den efterföljande tillsättningen av en ny EU-kommission, var upplägget för 2023 års tal något annorlunda. I de flesta fall brukar fokus ligga på vad EU-kommissionen planerar att presentera under det kommande året, med huvudrubrikerna för de initiativ som väntas. I 2023 års tal ägnade kommissionsordförande Ursula von der Leyen i stället merparten av talet åt att blicka tillbaka på EU-kommissionens hela mandatperiod som startade 2019. Och föga förvånande var von der Leyen är nöjd med sin EU-kommissions arbete. Hon betonade särskilt att trots de utmaningar som mandatperiodens kriser har inneburit, så har kommissionen presenterat nästan alla initiativ som utlovades vid mandatperiodens start. Det faktum att EU hållit ihop förhållandevis väl under de senaste fem årens kriser lyftes också fram. Detta har även många andra, bland andra Sveriges EU-minister Jessika Roswall, lyft som en stor framgång för den nuvarande kommissionen.

Vad gäller konkreta förslag inför 2024 blev listan kortare än vanligt, precis som förväntat (18 nya initiativ jämfört med 43 förra året) och flera av förslagen innebär ingen ny eller reviderad lagstiftning. De förslag som presenterades kan delas in i sex olika delar:

- Den gröna given.
- Ekonomi, sociala frågor och konkurrenskraft.
- Digitala frågor och AI.
- Stöd till Ukraina.
- EU:s utvidgning.
- Ett globalt Europa, migration och säkerhet.

Mer information om initiativen inom respektive område finns i avsnitten som följer.

EU-kommissionens arbetsprogram 2024

Ungefär en månad efter talet om tillståndet i EU presenterade EU-kommissionen sitt arbetsprogram för 2024. Programmet fungerar som en handlingsplan för det kommande året och titeln i år är *Resultat idag och förberedelser för framtiden*. Programmet innehåller fler detaljer kopplat till de initiativ som presenterades i talet till unionen. I år innehåller programmet betydligt färre nya initiativ än de senaste årens arbetsprogram. Fokus ligger i stället på att stötta rådet och Europaparlamentet att förhandla färdigt de drygt 150 förslag som väntar på slutbehandling.

Utöver de 18 nya politiska initiativ som presenterades finns även 26 förslag som syftar till att förenkla rapporteringskraven för näringslivet. Bland de nya förslagen finns bland annat ett vindkraftspaket, nya klimatmål inför 2040, möjlighet för europeiska startupbolag att använda superdatorer, nya regler mot människosmuggling, förberedelser kring EU:s utvidgning och ett förslag till partnerskap med Afrika. Med anledning av valet kommer samtliga förslag att presenteras innan det första halvårets slut.

Mer detaljer om EU-kommissionens initiativ följer i respektive avsnitt.

Industriplanen för den gröna given

EU:s tillväxtstrategi, den europeiska gröna given, presenterades 2019 och har sedan dess varit grunden för många av EU:s initiativ. Från den gröna given kom bland annat det stora Fit for 55-paketet, som innehöll en rad initiativ för att minska EU:s utsläpp med 55 procent till 2030 jämfört med 1990 års nivåer. Mitt under förhandlingarna uppdaterades paketet med REPowerEU, som en följd av Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina. Syftet med

REPowerEU var att snabba på omställningen och göra EU kvitt beroendet av rysk gas.

Nu när Fit for 55 och REPowerEU till största delen är färdigförhandlade har EU snabbt gått vidare mot nästa utmaning på området – även denna styr av geopolitik. I augusti 2022 presenterade Bidenadministrationen i USA den genom tiderna största amerikanska satsningen på gröna teknologier som batteritillverkning, förnybar energi och avancerade material. Därutöver har Kina under de senaste åren blivit en maktspelare inom dessa industrier, vilket har blivit tydligt bland annat genom landets globala försprång i solcellstillverkning. Som ett svar på utvecklingen presenterade EU-kommissionen i februari 2023 industriplanen för den gröna given, som syftar till att stärka konkurrenskraften för Europas nettonollindustri och stödja omställningen till klimatneutralitet.

Det finns många likheter mellan REPowerEU och industriplanen för den gröna given. Båda togs fram som svar på globala händelser med en snabbhet som sällan ses från EU-kommissionen. Båda har också som huvudsakligt syfte att skapa en konkurrens- och motståndskraftig ekonomi. De positiva klimatpåföljderna blir närmast en sekundär effekt.

Industriplanen för den gröna given grundar sig på fyra pelare: ett förutsägbart och förenklat regelverk, snabbare tillgång till finansiering, ökad kompetens samt öppen handel för motståndskraftiga leveranskedjor. För att möjliggöra dessa mål finns initiativ som rättsakten om nettonollindustri, som ska skapa förenklade regelverk och undanröja regulatoriska hinder, akten om råvaror av avgörande betydelse, som ska säkerställa tillgången av sällsynta jordartsmetaller i EU, och reformen av elmarknadens utformning, som ska garantera lägre kostnader för konsumtion av förnybar energi.

Något som utmärker industriplanen för den gröna given, jämfört med både REPowerEU och Fit for 55-paketet, är synen på finansiering och statsstöd. EU-kommissionen har i tidigare satsningar under den gröna given lagt mycket politiskt kapital på att bygga en grön ekonomi med hjälp av rättsliga ramar i stället för stöd till de gröna industrierna. Nu börjar den logiken, om än

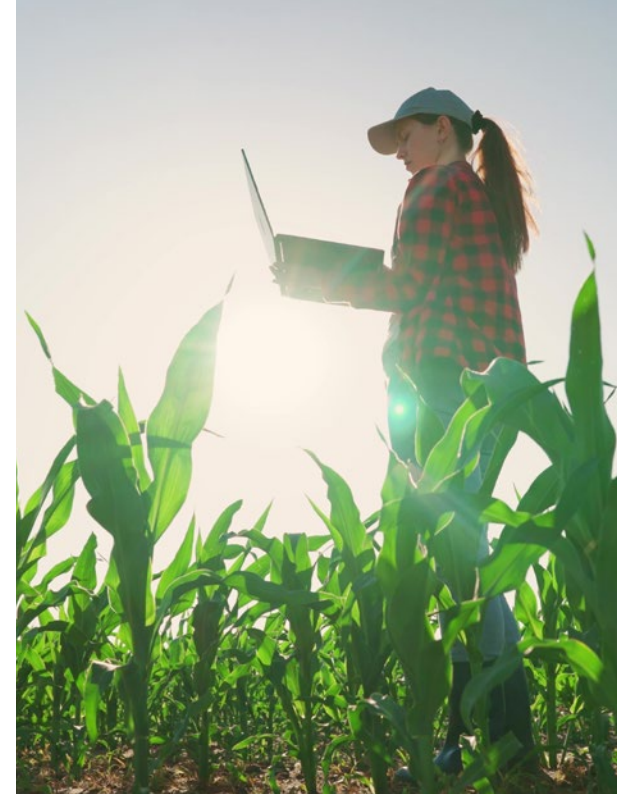
försiktigt, att ändras. Den gröna industriplanen tummar alltmer på statsstödsreglerna, och betonar även behovet av utökade EU-medel och starkare europeiska fonder för att kunna stå upp mot de gröna supermakterna som växer fram.

Med uppluckrade regler kring statsstöd har de stora ekonomierna, precis som under pandemin, större möjlighet att stötta sina företag än de små. Om EU tar ytterligare steg i den riktningen riskerar det att leda till större ojämlikheter mellan EU:s länder. Det gäller inte bara de sektorer som omfattas av stödet utan ekonomierna i sin helhet. I vilken grad den nya kursen får gehör bland medlemsländerna och invånarna återstår att se, likaså hur mycket nästa kommission kommer gå i samma riktning. Klart är dock att EU står inför flera utmanande frågor, både vad gäller rollen som global grön makt och den framtida sammanhållningen inom unionen.

Sammanhållningspolitiken – EU:s regionalpolitik

EU:s regionalpolitik, även kallad sammanhållningspolitiken, är föremål för ständig diskussion. Strukturfonderna, det primära verktyget för att genomföra målen inom sammanhållningspolitiken, är den enskilt största posten i EU:s långtidsbudget och står för ungefär en tredjedel av EU:s budget. Vi befinner oss just nu mitt i programperioden 2021–2027 och en halvtidsutvärdering presenterades under 2023. I utvärderingen fick sammanhållningspolitiken kritik för att strukturfonderna inte används i tillräckligt stor utsträckning. Det har delvis sin förklaring i att EU-ländernas regeringar innan periodens början kom överens om ett stort ekonomiskt tillskott utöver långtidsbudgeten. Därför har det funnits mycket medel i systemet de senaste åren, öronmärkta för liknande satsningar.

Under programperiodens gång har möjligheten att föra över strukturfundsmedel, bland annat för att uppnå målen i REPowerEU och det nya förslaget STEP (satsningar på strategisk teknologi), lett till diskussioner huruvida medlen ska användas för långsiktiga insatser, vilket är grundtanken, eller för hantering av krissituationer.

Även om effekterna av att använda strukturfonder för att hantera olika typer av kriser än så länge varit marginella, är många kritiska till tendensen. Användningen av strukturfonderna för insatser som inte är strategiskt långsiktiga är en av huvudfrågorna när det gäller framtidens sammanhållningspolitik. Andra frågor som diskuteras är vilken finansieringsmodell som ska användas, vad det innebär om och när EU får fler medlemmar samt hur strukturfundsprogrammen ska utarbetas. Den expertgrupp som EU-kommissionen tillsatte i början av 2023 för att reflektera kring framtidens sammanhållningspolitik kommer att presentera sitt förslag under året. Rapporten väntas bli ett viktigt underlag i de fortsatta diskussionerna om framtidens sammanhållningspolitik. EU-kommissionen kommer under året även att presentera en rapport om faciliteten för återhämtning och resiliens (RRF). Det europeiska nätverket Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR), där Region Östergötland är medlem, har mycket stort inflytande på sammanhållningspolitiken och kommer att utarbeta och presentera sin position i början av året. 2024 blir kort sagt ett mycket viktigt år i diskussionen om framtidens sammanhållningspolitik.

2 Aktuellt i EU 2024

2.1 Hälso- och sjukvård samt folkhälsa

Hälso- och sjukvårdsfrågor är så kallad nationell kompetens. Det innebär att det är medlemsländerna som lagstiftar på området och att EU har begränsad rätt att agera. EU arbetar i stället främst med att främja erfarenhetsutbyten, finansiera projekt som ger europeiskt mervärde, samt lämna rekommendationer och information till länderna. Det finns dock viss lagstiftningskompetens för EU. Det gäller exempelvis folkhälsa där EU lagstiftar om tobak och alkohol, men även områden som hälsodata där den rättsliga grunden är den inre marknaden och en fri rörlighet för data.

En europeisk hälsounion

EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen lyfte i sitt tal till unionen 2020 behovet av en europeisk hälsounion. Sedan dess har EU-kommissionen lagt fram ett antal förslag och initiativ som denna hälsounion består av, i dagsläget fyra huvuddelar. Innehållet i hälsounionen utökas allteftersom nya, breda, initiativ presenteras. Samtliga förslag ryms inom EU:s kompetens. De fyra huvuddelarna i hälsounionen är nedanstående:

1. Gränsöverskridande samarbete vid hälsohot

EU-kommissionen presenterade under hösten 2020 tre förslag inom detta område och samtliga är nu färdigförhandlade. Det handlar om stärkta mandat för EU:s myndigheter inom hälsoområdet, European Medicines Agency (EMA) och European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC), samt en förordning om allvarliga gränsöverskridande hot mot människors hälsa. Under 2024 är det fokus på implementering av dessa lagar.

2. En europeisk cancerplan

EU-kommissionen har tidigare presenterat ”Europe’s Beating Cancer Plan”. Planen innehåller endast mjuka initiativ där

avsikten är att på olika sätt främja medlemsländernas arbete med cancer. Cancerplanen är uppbyggd kring fyra områden där EU kan bidra med mervärde:

- Preventivt arbete och hälsofrämjande insatser.
- Tidig upptäckt genom screening.
- Jämlik tillgång till diagnos och behandling, med ett helhetsperspektiv.
- Förbättrad livskvalitet hos patienter och överlevare.

I planen finns tio så kallade flaggskeppsinitiativ som EU-kommissionen prioriterar extra högt. Samtliga initiativ i planen är lanserade och under 2024 ska implementeringen av cancerplanen utvärderas.

3. Läkemedel

I slutet av 2020 presenterade EU-kommissionen en europeisk läkemedelsstrategi. Region Östergötland har bidragit med synpunkter på strategin till EU och har även besvarat en nationell remiss. Läkemedelsstrategin består av ett förslag på en översyn av EU-reglerna på läkemedelsområdet och flera mjuka initiativ. Strategin har fyra syften:

- Minska ouppfyllda medicinska behov.
- Främja en konkurrenskraftig och innovativ läkemedelsindustri.
- Upprätta mer motståndskraftiga leveranskedjor.
- Öka EU:s globala ansvar.

Under våren 2023 presenterade EU-kommissionen huvuddelen i läkemedelsstrategin; ett förslag på en reviderad läkemedelslagstiftning. Den nuvarande lagstiftningen innehåller fyra olika lagar medan det nya förslaget innehåller två lagar; en förordning och ett direktiv. Inför att förslaget presenterades genomförde

Region Östergötland ett antal påverkansinsatser, främst tillsammans med andra aktörer såsom Sveriges Kommuner och Regioner (SKR). När förslaget presenterades analyserade de svenska regionerna, med SKR i ledningen, förslaget och vilka konsekvenser det kan få för svensk hälso- och sjukvård. Flera orosmoln har identifierats och påverkansinsatser, i första hand mot Europaparlamentet, genomfördes under 2023 och kommer fortsätta under året. Europaparlamentet arbetar för att bli färdigt med sin position innan mandatperiodens slut och planerar att fatta beslut i april, medan rådet inte har kommit lika långt. Region Östergötlands EU-kontor fortsätter att följa och påverka förhandlingarna om läkemedelslagstiftningen.

Under hösten 2023 presenterades även ett meddelande från EU-kommissionen för att förbättra tillgången till läkemedel på kort och lång sikt, med särskilt fokus på kritiska läkemedel. Planerade insatser är frivilliga och innebär bland annat att EU-länderna uppmanas fördela om läkemedel sinsemellan. På längre sikt finns det även förslag för att säkra everanskedjorna och göra dem mindre sårbara. Detta kommer troligtvis att omfatta att främja en ökad produktion av läkemedel och aktiva substanser i EU. Även om meddelandet inte innehåller några förslag på lagstiftning, så kan det bli aktuellt med en så kallad ”Critical Medicines Act” på sikt. EU-kontoret fortsätter att noga följa genomförandet av insatserna i meddelandet och diskussionerna kring behovet av en kompletterande lagstiftning.

4. En övergripande strategi för psykisk hälsa

I juni 2023 presenterade EU-kommissionen en ny övergripande strategi för psykisk hälsa. Strategin är ett resultat av en rekommendation från konferensen om Europas framtid, en medborgardialog, där behovet av en satsning på psykisk hälsa lyftes.

Strategin har tre vägledande principer:

- Tillgång till effektiv prevention.
- Behandling och vård av hög kvalitet och till ett överkomligt pris.
- Återanpassning till samhället efter tillfrisknande.

Insatserna inom ramen för strategin omfattar enbart stöd till medlemsländerna i deras arbete och ingen lagstiftning. EU-kommissionen har valt ett brett tillvägagångssätt och kommer att sprida insatserna över flera områden. Exempelvis kommer man att genomföra kampanjer om god psykisk hälsa på arbetsplatsen, införa ett initiativ för att motverka självmord och depression samt stötta arbete med psykisk hälsa hos personer som flytt krig.

Digitalisering av hälso- och sjukvården

Utöver dessa fyra huvuddelar har digitalisering av hälso- och sjukvården och hälsodata identifierats som en prioriterad fråga. I maj 2022 presenterade EU-kommissionen förslaget om ett europeiskt hälsodataområde (EHDS). Detta är en hörnsten i EU:s arbete med att stötta medlemsländerna i den digitala omställningen av hälso- och sjukvården. Förslaget reglerar både primär och sekundär användning av hälsodata och syftar till att

- förbättra hälso- och sjukvården i EU genom att invånarna får mer kontroll över sin egen hälsodata - i sitt hemland och i övriga medlemsländer
- reglera användningen av hälsodata så att den sker på ett konsekvent, säkert och trovärdigt sätt. Forskare, innovatörer, offentliga myndigheter eller industrin ska enligt förslaget

kunna få tillgång till stora mängder hälsodata efter ansökan och under förutsättning att de följer ett antal strikta villkor för användningen av data

- främja en fungerande inre marknad för digitala hälsotjänster och produkter.

Region Östergötlands EU-kontor har varit aktivt i att analysera förslaget och följer fortfarande förhandlingarna noga. Europaparlamentet och rådet förhandlar nu om en slutlig version efter att ha nått sina respektive positioner i slutet av 2023. Även om tiden är knapp finns det en politisk vilja och förhoppning om att en överenskommelse mellan institutionerna kan nås under våren, innan denna mandatperiods slut.

Utöver arbetet med EHDS nådde EU-institutionerna i slutet av 2023 en politisk överenskommelse om en AI-förordning. Regleringen av AI är den första i sitt slag och omfattar bland annat AI i medicinsk teknik. EU-kontoret kommer följa analyser av förslaget, särskilt vad gäller användning av AI i vården. Även mjukare initiativ, som arbetsgruppen för digital omställning inom det europeiska nätverket European Regional and Local Health Authorities (EUREGHA), kommer att användas för att knyta värdefulla kontakter och presentera goda exempel från Region Östergötland.

Hållbarhetsaspekter inom hälso- och sjukvården

Region Östergötland har identifierat tre frågor som rör hållbarhet inom hälso- och sjukvård där det är viktigt att följa EU:s politik och initiativ på området. Det första av dessa områden är hållbara upphandlingar där det finns ett EU-förslag på området för Sustainable Corporate Governance (SCG) som presenterades 2022. Förslaget innehåller bland annat en lagstiftning kring tillbörlig aktsamhet, eller Due Diligence (DD), som handlar om att företag ska ta större ansvar för att deras underleverantörer följer regler för social och miljömässig hållbarhet. Förhandlingarna om förslaget är i sitt slutskede och en överenskommelse väntas komma i början av året. Region Östergötlands inställning är att ett direktiv inom DD är positivt. På temat hållbara upphandlingar presenterade EU-kommissionen 2022 ytterligare ett förslag, ett förbud på EU-marknaden för produkter som tillverkats genom

tvångsarbete. Region Östergötland ställer sig positivt till ansatsen i detta förslag. Även här pågår förhandlingarna och Europa-parlamentet har antagit sin position medan rådet inte kommit lika långt i sitt arbete. En överenskommelse mellan institutionerna innan mandatperiodens slut verkar inte trolig och Region Östergötland följer förhandlingarna under året.

Även inom läkemedelsområdet finns hållbarhetsaspekter inom ramen för EU-bevakningen. Dessa aspekter hanteras inom ramen för den övergripande bevakningen av läkemedelsfrågan.

Det sista av de tre områdena är giftfri verksamhet, där ett stort fokus ligger på hantering av miljö- och hälsofarliga produkter i vården. EU:s allmänna kemikalielagstiftning REACH (Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals) är planerad att revideras men har skjutits upp i flera omgångar och nu räknar vi med att den presenteras tidigast 2025. Region Östergötland har gjort ett antal påverkansinsatser på området under förra året och fortsätter att följa utvecklingen.

Nätverk

Region Östergötland är en aktiv medlem i hälso- och sjukvårdsnätverket European Regional and Local Health Authorities (EUREGHA) där regionen även har en post i styrelsen. Inom nätverket European Regions Research and Innovation Network (ERRIN) deltar Region Östergötland i arbetsgruppen för hälsa.

För mer information inom området **hälso- och sjukvård samt folkhälsa**, kontakta: **Isabelle Johansson**, kontorsansvarig, Region Östergötlands EU-kontor.
isabelle.johansson@regionostergotland.se

2.2 Forskning, innovation och digitalisering

EU har ingen egen befogenhet att stifta lagar inom forskning och innovation, men området anses avgörande för Europas ekonomiska återhämtning och för att driva på en grön och digital omställning. EU arbetar därför med att främja initiativ på området, till exempel genom olika typer av finansieringsmöjligheter, för att uppmuntra till samarbete mellan forskarlag i olika länder och inom olika ämnesområden som är avgörande för banbrytande upptäckter.

Horisont Europa

Horisont Europa är EU:s ramprogram för forskning och innovation för 2021–2027, med en budget på 95,5 miljarder euro. I Horisont Europa arbetar EU vidare med att stärka effekten av forskning och innovation för att ta sig an de globala utmaningarna och nå FN:s hållbarhetsmål. Ramprogrammet har därför en tydlig inriktning mot samhällsrelevans och nyttiggörande av forskning och innovation.

Programmet är som tidigare uppbyggt i tre pelare, men innehåller även några nyheter. Flera av de nya finansieringsmöjligheterna kan vara intressanta för regioner och kommuner. De finns framför allt i programmets andra pelare ”Globala utmaningar och europeisk industriell konkurrenskraft – samhällsutmaningar och industrideknik” och dess tredje pelare ”Innovativa Europa – ökat genomslag och innovation”.

Horisont Europa integrerar uppdragsområden (missions) inom forskning- och innovation för att öka effekten av finansieringen genom tydligt definierade mål. Missions kan beskrivas som strategiska forsknings- och innovationssatsningar där EU koncentrerar resurser för att lösa några av de största utmaningar samhället står inför. Det finns fem missions, alla med ambitiösa mål och som ska ge konkreta resultat senast 2030:

- Klimatanpassning däribland omvandling av samhället.
- Cancer.
- Markens tillstånd och livsmedel.
- Klimatneutrala och smarta städer.
- Friska hav, kust- och inlandsvattnen.

EU:s innovationsagenda

Under 2022 antog EU-kommissionen en ny europeisk agenda för innovation, som siktar på att placera Europa i spetsen för teknikintensiv innovation och startups. Agendan har den dubbla omställningen, den gröna och den digitala, som centrala inslag och syftet är att stärka EU:s innovationskraft i en global kontext. Särskilt fokus läggs på djupteknisk (deep tech) innovation som kräver både banbrytande forskning och utveckling samt stora kapitalinvesteringar.

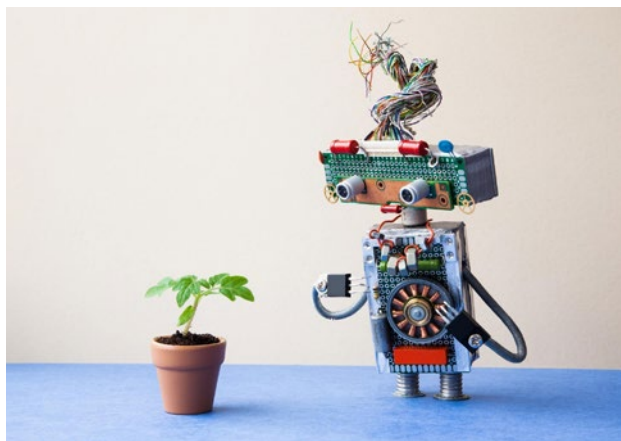
Syftet med agendan är att förenkla och förbättra tillgången till finansiering och bidra med ytterligare kompetensstöd inom teknikintensiv innovation. Europas regioner kommer att spela en central roll i agendan, genom att agera som knutpunkter för innovation och stärka sammanhållningen mellan Europas regioner.

Digitalisering

Även om EU i dag har en stor bredd på sina ansvarsområden, så genomsyrar den dubbla omställningen i princip alla nya initiativ som presenteras av EU-kommissionen. Den dubbla omställningen, den digitala och den gröna, är nära sammanflätade och syftar till en mer hållbar och motståndskraftig union. Policyprogrammet för den digitala omställningen kallas för det digitala decenniet, och innehåller specifika digitala mål och delmål som ska uppnås senast 2030. Programmet lägger fokus vid digitala färdigheter och utbildning och struktureras kring fyra huvudområden: färdigheter, företag, förvaltning och infrastruktur.

EU:s institutioner undertecknade 2022 även förklaringen om digitala rättigheter och principer. Förklaringen beskriver EU:s åtagande för en säker, trygg och hållbar digital omställning som sätter människan i centrum, i linje med EU:s grundläggande värden och rättigheter. Förklaringen kompletterar de befintliga rättigheter som gäller i unionen. Därutöver ska den hjälpa allmänheten att förstå sina digitala rättigheter och vägleda medlemsstaterna och företagen i deras digitala arbete.

Precis som med andra frågor är det svårt att säga vilken roll digitalisering kommer att ha under nästa mandatperiod. Utifrån hur spelplanen ser ut i dag kommer det att vara av intresse att fortsätta följa förhandlingarna kring, och genomförandet av,

initiativen inom det digitala decenniet och dess mål för 2030. Intressant är också vilken roll europeiska dataområden kommer att spela. Enligt den europeiska datastrategin ska nio europeiska dataområden inrättas för att samla och dela information på europeisk nivå. Hittills har enbart hälsodataområdet EHDS och mobilitetsområdet EMDS presenterats som konkreta initiativ från EU-kommissionen.

Nätverk

Inom digitaliseringsområdet arbetar Region Östergötland främst genom ett informellt nätverk för svenska regionkontor i Bryssel samt två Brysselbaserade nätverk; det forskningsbaserade European Regions Research and Innovation Network (ERRIN) samt European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (ERIAFF), som fokuserar på bland annat livsmedelsfrågor.

För mer information inom området **forskning, innovation och digitalisering**, kontakta: **Lukas Andreasson**, EU-strateg, Region Östergötlands EU-kontor.

lukas.andreasson@regionstergotland.se

2.3 Smart specialisering

Smart specialisering är en metod som innebär att en region tar fram särskilda prioriteringar eller styrkeområden där regionens aktörer har specifik kunskap, konkurrensfördel eller där det finns en tydlig utvecklingspotential. Metoden går ut på att mobilisera representanter från företag, akademi, det offentliga och intressegrupper för att gemensamt utveckla styrkeområdena. Regionen koncentrerar också satsningar och investeringar till dessa områden. Smart specialisering används för att mer effektivt dra nytta av EU-gemensamma medel inom Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf). När regionerna koncentrerar sina investeringar till områden där de redan är starka, kan överlappande investeringar undvikas och synergier uppstå genom samverkan mellan regioner. Tanken är att konceptet ska bidra till ökad konkurrenskraft både för enskilda europeiska regioner och för Europa som helhet. Under den nuvarande programperioden kommer smart specialisering att fortsätta spela en viktig roll i EU:s sammanhållningspolitik och för Europas ekonomiska återhämtning och omställning. Smart specialisering utgår från en "bottom-up"-strategi, vilket ska främja innovationsprocesser och bidra till att lösa globala miljöutmaningar.

Våren 2022 presenterade Europeiska Regionkommittén (ReK) och det gemensamma forskningscentrumet (JRC), med stöd av EU-kommissionen, nästa generations smart specialisering; Partnerskap för innovation (PRI). PRI lägger större vikt vid flernivåstyre, breda partnerskap och hållbar omställning. Ambitionsnivån från de involverade EU-institutionerna är hög, och metoden ska utformas successivt de kommande åren. Region Östergötland har deltagit i ett pilotprojekt för att testa PRI-metoden. I konsortiet har tjänstepersoner ansvariga för innovationsstrategierna i Norra Mellansverige och Östra Mellansverige deltagit tillsammans med tjänstepersoner från Vinnova och Tillväxtverket. Konsortiet, vid namn Mid Sweden, utforskade under ett års tid en arbetsmetod som involverar samhällets alla nivåer, även individer och civilsamhälle, för att gemensamt utveckla innovativa och hållbara lösningar på samhällsutmaningar.

Under 2023 presenterade EU-kommissionen satsningen och utlysningen Regional Innovation Valleys (RIV), som bygger på

PRI-metoden. Framtida RIV-utlysningar och utveckling inom ramen för smart specialisering kommer fortsatt att vara av intresse att följa från EU-kontoret.

Interregionala innovationsinvesteringar (I3) har en stark koppling till smart specialisering. Instrumentet ska stimulera utvecklingen av europeiska värdekedjor och möjliggör finansiering för samverkan mellan aktörer i regionala innovationsekosystem. I3 kan komplettera Eruf när det gäller exempelvis kommersialisering av pilotprojekt, men även test och implementering av nya innovationer.

Smart specialisering i Östergötland

Region Östergötland har identifierat följande fem styrkeområden i sin strategi för smart specialisering:

- Avancerade material.
- Effektiv logistik.
- Miljönytta som affär.
- Smarta, säkra, robusta uppkopplade produkter och system.
- Visualisering, simulering och bildanalys.

S3 Community of Practice

Under 2023 lanserade EU-kommissionen sin nya plattform S3 Community of Practice (S3 CoP), som ger stöd till medlemsländer och deras regioner vid utveckling, implementering och utvärdering av strategier för smart specialisering. Inom ramen för S3 CoP finns ett antal tematiska S3-partnerskap, där Region Östergötland är involverad i jordbruks- och livsmedelssektorn, med ett partnerskap som ska främja konsumenters medverkan och kunskap om livsmedelskedjan.

De tematiska partnerskapen sammanför regioner som är intresserade av att initiera och utforska nya värdekedjor inom specifika prioriterade områden baserat på ett gemensamt intresse i deras strategier för smart specialisering. Partnerskapen har som ambition att utöver offentliga regionala aktörer samla deltagare, expertis och input från näringslivet, akademien och civilsamhället.

Partnerskapet Consumer involvement in Agri-food innovation fokuserar på att utbyta kunskap och erfarenhet av mjuka lösningar snarare än ny teknik. Inom ramen för partnerskapet pågår

utbyten av kunskap och erfarenheter kring regionernas stödstruktur för att utveckla affärsmodeller som minskar avståndet mellan producent och konsument. Under året fortsätter ett internationellt samarbete kring matupplevelsecentrum som inleddes redan för ett par år sedan. Ett annat område för erfarenhetsutbyte är införandet av regionernas livsmedelsstrategier.

Nätverk

EU-kontoret deltar aktivt i flera arbetsgrupper inom nätverket European Regions Research and Innovation Networks (ERRIN), bland annat inom områdena smart specialisering, transport, energi, miljö och klimat och bioekonomi. Kontoret arbetar även med frågan genom nätverket European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (ERIAFF), där fokus för regionens arbete ligger på livsmedelsfrågor.

För mer information inom området **smart specialisering**, kontakta: **Lukas Andreasson**, EU-strateg, Region Östergötlands EU-kontor.

lukas.andreasson@regionstergotland.se

2.4 Klimat, energi och miljö

Även om EU har delade befogenheter på klimat-, energi-, och miljöområdet så har EU tagit en allt större och mer aktiv roll inom dessa områden sedan introduktionen av EU:s gröna giv. Det proaktiva ställningstagandet har lett till historiska överenskommelser för att göra Europa till världens första klimatneutrala kontinent senast 2050, men även mötts av kritik från vissa aktörer som menar att EU-kommissionen utökar sina befogenheter på dessa områden.

De senaste åren har klimat-, miljö- och energifrågorna stått i rampljuset på den europeiska arenan, från det stora lagpaketet Fit for 55 till REPowerEU och industriplanen för den gröna

given. Den dubbla omställningen genomsyrar i dagsläget nästan alla EU:s beslut. Det gäller allt från lagstiftning till rekommendationer och finansieringsprogram. Den gröna halvan av den dubbla omställningen brukar framhållas som ett medel vars mål kommer bidra till långt mycket mer än att klara klimatmålen. Säkra livsmedel och förnybar energi diskuteras ofta i termer av att stärka EU:s motståndskraft, samtidigt som åtgärder för den biologiska mångfalden eller skärpta krav på transporter inte sällan diskuteras utifrån ett hälsoperspektiv.

EU:s gröna giv

EU:s gröna giv syftar till att ställa om EU till ett rättvist och välmående samhälle med en modern, klimatneutral och konkurrenskraftig ekonomi till 2050. Den gröna given innefattar bland annat initiativ om cirkulär ekonomi, livsmedelskedjan, biologisk mångfald och energi. Under 2021 presenterade EU-kommissionen ett stort lagstiftningspaket som ska hjälpa EU att nå målen för 2030. Paketet går under namnet Fit for 55 och syftar till att uppdatera EU:s energilagstiftning mot bakgrund av de skärpta klimatmålen. Målsättningen är att minska EU:s nettoutsläpp med minst 55 procent till 2030 jämfört med 1990 års nivåer. Lagpaketet har sedan det presenterades dominerat EU:s dagordning när det gäller klimat- och energipolitik, för att nu vara mer eller mindre färdigförhandlat. Med Fit for 55 bakom sig

blickar EU-kommissionen nu mot att uppdatera EU:s klimatlag med ett 2040-mål, ett åtagande man tog på sig redan när lagen trädde i kraft. Uppdateringen, som kommissionen väntas presentera under första kvartalet i år, kan mycket väl leda till ytterligare ett lagpaket i paritet med Fit for 55-paketet.

EU-kommissionen arbetar även utanför Fit for 55-paketet och industriplanen för den gröna giv (se kapitel 1) för att minska EU:s utsläpp av växthusgaser och komma tillrätta med andra klimat- och miljörelaterade problem. Inom ramen för EU:s gröna giv ska EU-kommissionen under året bland annat presentera lagförslag för att främja utvecklingen av vätgas i Europa, reducera avfall och dess miljöpåverkan, samt inrätta en övergripande ram för hållbara livsmedelssystem i EU.

Under 2022 ogiltigförklarade Tribunalen vid EU-domstolen den svenska energi- och koldioxidskattebefrielsen för biogas och biogasol, ett beslut som vann laga kraft i början av mars. Beslutet togs snarare på tekniska grunder än principiella, närmare bestämt att EU-kommissionen inte hade genomfört en fördjupad granskning när den svenska skattebefrielsen beviljades. En sådan granskning genomförs nu av EU-kommissionen för att få skattebefrielsen på plats igen, dock med en någorlunda oklar tidshorison. EU-kontoret kommer att fortsätta följa eventuella händelser under året.

Miljö och biologisk mångfald

Under 2020 presenterade EU-kommissionen sin strategi för biologisk mångfald 2030. Strategin är en omfattande och långsiktig plan för att skydda naturen och dess ekosystem, och se till att Europas biologiska mångfald börjar återhämta sig senast 2030. Strategin, som är en del av EU:s gröna giv, har nu konkretiserats ytterligare genom lagförslag såsom naturrestaureringslagen och ett förslag till direktiv om övervakning av markhälsa och resiliens. De förslag från EU-kommissionen som berör miljö och biologisk mångfald har i stor utsträckning mötts av hård kritik från olika håll, och vissa av åtgärderna kan ha potentiellt stora konsekvenser för Region Östergötland och dess kommuner till exempel markanvändning och planering. Om EU-kommissionen kommer att fortsätta satsa politiskt kapital på nya initiativ inom området, som har visat sig vara kontroversiellt, återstår att se.

Nätverk

Inom detta område använder sig EU-kontoret av nätverken European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (ERIAFF), European Regions Research and Innovation Network (ERRIN), Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR) och S3-plattformen. Vreta Kluster, Visual Sweden i Norrköping, Cleantech och Linköpings universitet är några av EU-kontorets dialogpartners i detta arbete.

För mer information inom området **klimat, energi och miljö**, kontakta: **Lukas Andreasson**, EU-strateg, Region Östergötlands EU-kontor.
lukas.andreasson@regionstergotland.se

2.5 Transport och smarta städer

Transportområdet är ett politikområde där EU och medlemsländerna har delade befogenheter. EU-kommissionen arbetar för att samordna unionens infrastrukturinvesteringar både inom och mellan medlemsländer, för att bidra med finansiering och skapa konsensus kring vilka transportstråk och infrastrukturinvesteringar som bör prioriteras. Det sker genom flera olika program och transportnätverk som inriktar sig på olika delar av transportområdet.

EU:s strategi för hållbar och smart mobilitet

EU:s strategi för hållbar och smart mobilitet innehåller en handlingsplan med ett flertal initiativ för EU:s omvandling av transportsektorn de kommande åren. Visionen är att mobilitet ska vara tillgänglig och skapa fördelar för medborgare, samtidigt som kostnaderna fördelas på ett rättvist sätt. Strategin

sätter den dubbla omställningen, den gröna och den digitala, i fokus och innehåller ett övergripande mål om att utsläppen från transportsektorn ska skäras ner med 90 procent till 2050 jämfört med 1990 års nivåer. För att nå dit krävs stora insatser för att göra såväl person- som godstransporter mer hållbara, effektiva och motståndskraftiga. EU:s transportpolitik syftar därför till att minska vägtransporterna till förmån för mindre förorenande och mer energieffektiva transportsätt, som järnvägs- eller sjötransporter. Det skiftet möjliggörs genom en rad initiativ, som att införa en princip om att förorenaren betalar, ta med negativa externa effekter på ett bättre sätt i olika kostnadskalkyler och förbättra infrastrukturen för järnvägstransporter.

EU-kommissionen siktar även på att göra vägtransporter mer hållbara. Strategins mål är minst 30 miljoner utsläppsfria fordon på de europeiska vägarna 2030. Samtidigt innebär den ökade användningen av alternativa, förnybara bränslen en utmaning för EU:s infrastruktur. Om utvecklingen ska fortsätta åt samma håll krävs det ett heltäckande nät av laddnings- och tankningsinfrastruktur i EU.

Därutöver finns andra initiativ för att öka användningen av, och kapaciteten hos, olika transportslag genom digitala lösningar. Det rör sig bland annat om ett gemensamt europeiskt dataområde för mobilitetsdata, som skulle underlätta planering och köp av resor med olika transportslag, inte minst över landsgränser.

Transeuropeiska transportnätverket

Det transeuropeiska transportnätverket (TEN-T) är bärande för EU:s strategi för hållbar och smart mobilitet. Målet med TEN-T-förordningen är att skapa ett europeiskt nät av järnvägar, vägar, inre vattenvägar, sjöfartsvägar, hamnar, flygplatser och järnvägsterminaler. Syftet är att minska klyftor, undanröja flaskhalsar och tekniska hinder samt stärka den sociala, ekonomiska och territoriella sammanhållningen i EU. TEN-T-förordningen från 2013 revideras nu för att koppla samman målen med EU:s gröna giv och strategin för hållbar och smart mobilitet, och följer således målen om att minska utsläppen med 90 procent till 2050. TEN-T-förordningen betonar genomgående hållbara transporter och alternativa bränslen som avgörande aspekter.

Den reviderade TEN-T-förordningen består av nio transportkorridorer som representerar huvudlederna för EU:s transporter. Östergötland finns med i en av dessa korridorer, Scandinavian-Mediterranean Corridor (ScanMed), som sträcker sig från Narvik i norr till Malta i syd. I ScanMed-korridoren har Östergötland en central placering, mellan det kontinentala Europa och den allt mer strategiskt viktiga arktiska regionen. Sträckan genom Östergötland tillhör stomnätet, som är den mest prioriterade delen av transportnätet.

TEN-T-förordningen pekar ut ett flertal urbana noder (städer eller storstadsområden som omfattar mer än en stad) som socioekonomiska och tekniska knutpunkter, med strategiskt viktig transportinfrastruktur i form av till exempel godsterminaler eller järnvägsstationer. I Östergötland är Linköping och Norrköping utpekade som urbana noder enligt förslaget. Att vara en urban nod innebär både möjligheter, som tillgång till finansiering, och skyldigheter, som ansvar att upprätta hållbara urbana mobilitetsplaner.

EU:s institutioner är i slutskedet av förhandlingarna om den reviderade TEN-T-förordningen. EU-kontoret kommer att ha en nära bevakning av både slutförhandlingarna och den efterföljande implementeringen av regelverket.

Smarta städer

Städer spelar en stor roll i omställningen mot ett hållbart och klimatneutralt samhälle. Trots att städerna bara tar upp 3 procent av jordens yta står de i dag för 65 procent av världens energiproduktion och mer än 70 procent av de globala utsläppen av växthusgas. För att skynda på de europeiska städernas klimatomställning riktas ett av EU:s uppdragsområden, eller missions, inom EU:s ramprogram för forskning och innovation mot klimatneutrala och smarta städer. Målet är att EU:s mission ska bidra till att 100 städer blir klimatneutrala och smarta till 2030. Städerna ska fungera som experiment- och innovationsnav så att alla europeiska städer kan följa samma spår till 2050.

EU-kommissionen har tidigare presenterat en handlingsplan för mobilitet i städer, som kompletterar förslaget till den reviderade TEN-T-förordningen. Två av de övergripande målen är att

minska utsläppen i linje med strategin för hållbar och smart mobilitet, samt att förbättra transporter och mobilitet i och runt städer. Initiativet sätter satsningar på kollektivtrafik och aktiv mobilitet som gång eller cykling i centrum, och förlitar sig genomgående på multimodala lösningar.

Nätverk

Region Östergötland är medlem i det europeiska nätverket Conference of Peripheral Maritime Regions (CPMR) och dess geografiska gruppering Östersjökommissionen. Region Östergötland har posten som vice ordförande i arbetsgruppen för transport inom Östersjökommissionen, och därmed en aktiv roll i nätverket. Region Östergötland deltar också på EU:s korridorsforum för ScanMed-korridoren, samt andra formella och informella Brysselbaserade nätverk som diskuterar mobilitetsfrågor.

För mer information inom området **transport och smarta städer**, kontakta: **Lukas Andreasson**, EU-strateg, Region Östergötlands EU-kontor.

lukas.andreasson@regionstergotland.se

2.6 Kultur

Inom kulturområdet har EU ingen lagstiftande makt. Syftet med EU:s kulturpolitik är i stället att komplettera medlemsländernas egen politik på området genom att till exempel öka kunskapen om, och spridningen av, europeisk kultur och historia. Kulturpolitiken ska också främja skyddet av kulturarvet och olika typer av kulturutbyten.

EU:s agenda för kultur

Grunden till EU:s nuvarande kulturpolitik finns i Lissabonfördraget som slår fast att EU ska bidra till kulturens utveckling med respekt för den nationella och regionala mångfalden i unionen. Samtidigt ska EU bidra till att framhäva det gemensamma kulturarvet.

Arbetsplanen för kultur 2023–2026 ramar in medlemsländernas gemensamma strategi för att ta itu med de största utmaningarna inom de kulturella och kreativa sektorerna. I arbetsplanen fastställs prioriteringar inom fyra områden. De handlar om att stärka de kulturella och kreativa sektorerna, öka det kulturella deltagandet och kulturens roll i samhället, frigöra kulturens kraft samt stärka den kulturella dimensionen i EU:s yttre förbindelser.

New European Bauhaus

Under 2020 lanserade EU-kommissionen initiativet om ett nytt europeiskt Bauhaus (NEB). Initiativet är tvärvetenskapligt och ska lyfta kulturens, arkitekturens och den bebyggda miljöns viktiga roll på den politiska dagordningen och i arbetet med den gröna omställningen. I denna bemärkelse är NEB alltså inte bara ett initiativ inom kulturområdet, utan fungerar som en bro mellan kulturens, vetenskapens och teknikens värld. NEB lanserades för att översätta den europeiska gröna givens till tydliga uppdrag som kan ge fysiska resultat i form av byggnader, öppna livsmiljöer, möbler och mode. Initiativet ställer krav på projekt enligt de tre ledorden hållbart, vackert och inkluderande.

NEB har ingen egen finansiering, i stället finansieras insatser genom program som Horisont Europa eller Europeiska regionalfonden (Eruf). I Sverige har Boverket uppdraget att koordinera Sveriges deltagande i initiativet för att stärka Sveriges bidrag. I uppdraget ingår att sprida kunskap om initiativet till berörda aktörer och möjliggöra nordisk och nationell samordning. Boverket ska löpande följa utvecklingen av NEB och även fungera som en officiell kontaktpunkt för information från EU-kommissionen med anledning av initiativet.

Nätverk

Region Östergötland arbetar inom kulturområdet främst genom nätverket European Regions Research and Innovation Network (ERRIN) samt Regional Initiative for Culture and Creativity (RICC).

För mer information inom området **kultur**, kontakta: **Lukas Andreasson**, EU-strateg, Region Östergötlands EU-kontor.

lukas.andreasson@regionstergotland.se

2.7 Socialpolitik och kompetensförsörjning

Huvudansvaret för socialpolitik och kompetensförsörjning ligger inom respektive medlemslands kompetens. Eftersom EU-kommissionen inte kan lagstifta inom dessa politikområden, handlar EU-initiativen främst om utbyte av kunskap, rekommendationer och finansiering av projekt.

EU:s sociala dimension

EU-kommissionens ordförande Ursula Von der Leyens lyfte, i sitt årliga tal om tillståndet i unionen i höstas, de sociala frågorna som en fortsatt prioritet inom EU-samarbetet. EU-kommissionen har tidigare tagit fram en europeisk pelare för sociala rättigheter med en tillhörande handlingsplan. Syftet är att säkerställa EU-invånarnas tillgång till bra jobb, rättvisa arbetsvillkor och en god balans mellan arbete och privatliv. I samband med den årliga uppföljningen av handlingsplanen presenterade EU-kommissionen under 2023 ett antal nya förslag. Ett förslag handlar om att medlemsländerna bör utforma och genomföra helhetsstrategier för den sociala ekonomin. Strategierna bör innehålla åtgärder för att främja en arbetsmarknadspolitik med rättvisa arbetsvillkor och socialt företagande. Förslaget omfattade också en ny webbplats, ”Social Economy Gateway”, som ska vara en samlad ingång för den sociala ekonomin. Syftet är att informera om EU-finansiering och utbildningsmöjligheter.

EU-kommissionen har också uppmanat medlemsländerna att modernisera sina system för minimi-inkomst och sina sociala skyddsnet för att skapa motståndskraft mot inflation och ökade levnadskostnader. Syftet är att minska antalet personer som riskerar att hamna i fattigdom och social exkludering till 2030, enligt målen i handlingsplanen för sociala rättigheter. Under 2022 kom rådet och Europaparlamentet överens om ett EU-direktiv om minimilöner. Sverige röstade nej i förhandlingen eftersom direktivet anses vara ett hot mot den svenska modellen för lönesättning. Direktivet trädde i kraft i november 2022 och ska vara genomfört inom två år. Danmark har som medlemsland lämnat in en överklagan av beslutet till EU-domstolen med anledning av att EU anses sakna kompetens inom detta område.

Kompetensförsörjning

År 2023 var Europaåret för kompetens. Genom att belysa området ville EU-kommissionen säkerställa ett mer motståndskraftigt EU och agera för att den gröna och digitala omställningen inte ska leda till att grupper halkar efter kompetensmässigt. Utmaningarna med kompetensförsörjningen har pekats ut som ett hinder för att nå målen i den gröna given. Insatserna hittills har främst handlat om att säkerställa att det finns relevant kompetens som matchar arbetsmarknadens behov. Insatserna har också inriktats på att få personer från tredjeland med relevant kompetens att flytta till EU. EU-kommissionen inledde ett nytt pilotprojekt under 2023 för att främja talangatsningar och hjälpa regioner att identifiera relevanta projekt för att utbilda och behålla arbetskraft. Initiativet ligger under den europeiska kompetensagendan med fokus på grön och digital omställning.

En viktig fråga när det gäller kompetensförsörjning är digital kompetens. Inom ramen för EU:s digitala decennium har EU-kommissionen satt upp mål för 2030 som utgår från EU:s digitala rättigheter och principer. Syftet är att säkerställa att människor har tillgång till en rättvis digital miljö som inte skapar kompetensklyftor. I målen ingår bland annat en ökning med 20 miljoner IT-specialister till 2030 och att minst 80 procent av EU:s befolkning ska ha grundläggande digitala färdigheter.

EU:s jämställdhetsstrategi

EU:s jämställdhetsstrategi 2020–2025 följer på den nuvarande EU-kommissionens löfte om ett jämställt EU. Strategin fastställer EU-kommissionens viktigaste åtgärder: att stoppa könsrelaterat våld och utmana könsstereotyper, minska könsskillnaderna på arbetsmarknaden, uppnå ett jämställt deltagande i ekonomin, åtgärda löne- och pensionsgapet mellan könen, minska könsskillnaderna inom omsorgen samt uppnå jämställdhet i beslutsfattande och i politiken.

EU-kommissionen har presenterat ett förslag om EU-regler för att bekämpa våld mot kvinnor och våld i nära relationer. Med förslaget vill EU-kommissionen att våld mot kvinnor ska förebyggas

och bekämpas för att säkerställa säkerhet och grundläggande rättigheter inom unionen. De åtgärder som föreslås handlar bland annat om att säkerställa att nationella myndigheter har rätt förutsättningar samt att vidta skyddsåtgärder för barn som bevitnat våld. Europaparlamentet och ministerrådet förhandlar nu om direktivet. Sedan förhandlingarna inleddes 2023 har definitionen av våldtäkt varit en tvistefråga mellan parterna. Under 2023 röstade rådet ja till att ansluta sig till Istanbulkonventionen, en omfattande konvention om att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor, våld i nära relationer och hedersrelaterat våld och förtryck.

EU-kommissionen har tidigare initierat ett direktiv om lönetransparens. Direktivet handlar om stärkt tillämpning av likalöneprincipen mellan kvinnor och män genom insyn i lönesättningen och skärpta efterlevnadsmekanismer. EU-kommissionen, Europaparlamentet och rådet nådde en politisk överenskommelse om direktivet under förra året och det har trätt i kraft.

Nätverk

Region Östergötland är en aktiv medlem i nätverket European Network of Cities and Regions for the Social Economy (REVES) som arbetar för den sociala ekonomin på regional och lokal nivå.

Region Östergötland är också medlem i nätverket Conference of Peripheral and Maritime Regions (CPMR). Nätverket har en arbetsgrupp med fokus på jämställdhet.

För mer information inom området **socialpolitik och kompetensförsörjning**, kontakta: informationsansvarig, Region Östergötlands EU-kontor.

brussels@regionostergotland.se

2.8 Migration och integration

EU:s asyl-och migrationspakt

Under 2020 presenterade den ansvariga EU-kommissionären Ylva Johansson ett förslag på en ny europeisk migrations- och asylpakt. Pakten täcker områdena migration, asyl, integration, gränshantering och samarbete med länder utanför EU. Pakten innehåller förslag om en ny förordning för asyl- och migrationshantering som skulle ersätta Dublinförordningen. Förhandlingarna om förslaget har präglats av spänningar mellan två olika aspekter; solidaritet och ansvar.

Under det svenska ordförandeskapet 2023 låg förhandlingarna om EU:s asyl- och migrationspakt i fokus och EU:s medlemsländer nådde en första viktig överenskommelse. Överenskommelsen gäller två centrala rättsakter, en reform av ansvarssystemet och gränsförfaranden med uppdaterad asylhantering. EU:s medlemsländer och Europaparlamentet enades i slutet av 2023 om en preliminär överenskommelse av asyl- och migrationspakten. Parterna enades om samtliga fem nya förordningar med nya asyl och migrationsregler som ger EU:s medlemsländer större gemensamt ansvar för flyktingmottagande. Målet har varit att jämna ut fördelningen av asylansökningar och flyktingmottagande inom unionen på ett rättvist sätt. Särskilt utmanande har det varit för medlemsländer med yttre gränser, som har ett ökat ansvar enligt Dublinförordningen.

Förhoppningen från EU är att proceduren kring asylprövning ska kunna göras redan vid yttre gräns, vilket skulle kunna avlasta länder med ett stort antal flyktingar. Syftet är också att minska antalet personer utan asylskäl som tar sig till EU och underlätta återvändandet för dem som får avslag. Under denna prövning kommer den sökandes rörelsefrihet att begränsas.

Massflyktdirektivet

Som en konsekvens av den ryska invasionen av Ukraina tvingades ett stort antal människor på flykt från sina hem. I och med det aktiverades det så kallade Massflyktsdirektivet, som innebar att flyktingar kunde beviljas uppehålls- och arbetstillstånd i något

av EU:s medlemsländer. Det är ett tidsbegränsat tillstånd som gäller i tolv månader med möjlighet till förlängning med ytterligare högst 24 månader. Syftet med direktivet är att ge temporärt skydd och möjlighet till försörjning. Direktivet har varit centralt för de miljontals ukrainare som sökt sig till Europa.

Integration

EU fokuserar på en "europeisk talangpool" för att snabbt matcha bristyrken med relevant arbetskraft. Under det senaste året utfärdades 1,2 miljoner arbetstillstånd inom branscher som IT, bygg och vård, en stadig ökning som förväntas fortsätta på grund av Europas åldrande befolkning och det ökande behovet av arbetskraft. Detta är en del av EU:s initiativ för att stärka unionens konkurrenskraft på lång sikt.

För mer information inom området **migration och integration**, kontakta: informationsansvarig, Region Östergötlands EU-kontor. brussels@regionostergotland.se

3 EU:s beslutsprocess och den europeiska planeringsterminen

Här följer en förenklad beskrivning av EU:s lagstiftningsprocess och hur regional och lokal nivå kan påverka processen i olika faser.

EU-kommissionen

EU-kommissionen har ensamrätt att lägga fram lagförslag till de lagstiftande församlingarna och är därmed alltid den aktör som inleder lagstiftningsprocessen. I ett påverkansarbete är EU-kommissionen därför den institution som insatser först riktas mot. EU-kommissionens huvudsakliga funktion är att ta tillvara EU:s allmänna intresse och söka lösningar samt utarbeta förslag som i första hand ligger i hela unionens intresse. EU-kommissionen är uppdelad i 27 befattningsområden och till varje område finns en kommissionär kopplad. Samtliga medlemsländer är representerade i EU-kommissionen men deras uppdrag är att representera unionens allmänna intresse. Den svenska kommissionären Ylva Johansson (S) har ansvaret för inrikesfrågor, det vill säga asyl och migration, samt inre säkerhet. Det är inte klart vem den svenska EU-kommissionären i den nya kommissionen blir eller vilka frågor den kommer ansvara för.

Europaparlamentet och ministerrådet

När EU-kommissionen tagit fram ett lagförslag går det vidare i det ordinarie lagstiftningsförfarandet hos de lagstiftande församlingarna: Europaparlamentet och Europeiska unionens råd (kallas ofta ministerrådet eller enbart rådet). När förslaget

lämnar EU-kommissionen handlar påverkansarbetet om att reagera på förslaget till lagtext eller någon annan beslutshandling.

Europaparlamentet är en folkvald församling med 705, under nästa mandatperiod 720, parlamentsledamöter från alla EU:s medlemsländer. Ledamöterna är indelade i europeiska partigrupper och väljs i direktval vart femte år.

I rådet samlas ministrar från samtliga medlemsländer. Rådet är den institution där medlemsländernas regeringar förhandlar med varandra och godkänner ny EU-lagstiftning som föreslagits av EU-kommissionen. Vilken minister som deltar i rådet beror på sakfrågan. Samtliga frågor har dock förberetts och förhandlats av tjänstepersoner via respektive medlemslands Ständiga Representation till EU, som närmast kan beskrivas som ett regeringskansli i miniatyr placerat i Bryssel. Eftersom rådet består av representanter från nationella regeringar genomförs påverkansarbete mot denna instans lättast i Sverige, snarare än i Bryssel. För att påverka Europaparlamentet gäller det att ta kontakt med parlamentsledamöter som sitter i det utskott där frågan behandlas. I det arbetet är svenska parlamentsledamöter en bra påverkanskanal.

Europeiska regionkommittén

Europeiska regionkommittén (ReK) är en av två formella remissinstanser i EU:s lagstiftningsprocess. Kommitténs uppdrag är att se till att lokala och regionala intressen tillgodoses i ny EU-lagstiftning. De lagstiftande EU-institutionerna måste rådfråga Regionkommittén för samtliga lagstiftningsförslag som direkt

påverkar regional och lokal nivå. Det kan handla om frågor som miljö, utbildning eller sysselsättning. Kommittén kan också välja att yttra sig på eget initiativ, även när den inte är tillfrågad. Totalt består Regionkommittén av 329 ledamöter, varav tolv svenska kommun- eller regionpolitiker. De har ett femårigt mandat där den nuvarande mandatperioden tar slut den 25 januari 2025. I Sveriges fall är det SKR som ger administrativt och sakkunnigt stöd till de svenska ledamöterna i deras arbete. Region Östergötlands EU-kontor blir ibland tillfrågat att bidra till Regionkommitténs position i olika frågor. Trots att Regionkommittén endast är rådgivande i lagstiftningsprocessen är det en påverkanskanal där regional, och kommunal, nivå kan utöva visst inflytande över EU:s politik.

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén (EESK) är den andra formella remissinstansen i EU:s lagstiftningsprocess. EESK är formellt definierat som civilsamhällets påverkanskanal gentemot EU:s beslutsfattande institutioner. EESK har samma rådgivande roll som Regionkommittén och består av företrädare för arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer och andra intressegrupper. Kommittén har totalt 329 ledamöter, varav tolv ledamöter från Sverige. Mandatperioden är fem år. Ledamöterna nomineras av sina nationella regeringar och tillsätts av ministerrådet. Kommittén har regelbunden kontakt med regionala och nationella ekonomiska och sociala råd i hela EU för att utbyta information och diskutera särskilda frågor.

Den europeiska planeringsterminen

Den europeiska planeringsterminen är en årligen återkommande process för samordning av den ekonomiska politiken och finanspolitiken inom EU. Planeringsterminen infördes 2011 och är en del av EU:s ram för ekonomisk styrning. Fokus ligger på årets första sex månader, därav namnet ”termin”. Syftet med planeringsterminen är att medlemsländerna ska anpassa sin budgetpolitik och sin ekonomiska politik till överenskomna mål och regler på EU-nivå.

Processen startar varje år i november med att EU-kommissionen presenterar den årliga tillväxtöversikten och förvarningsrapporten. I tillväxtöversikten ger EU-kommissionen sin syn på EU:s politiska prioriteringar för det kommande året. Förvarningsrapporten innehåller en granskning av den makroekonomiska utvecklingen och identifierar medlemsländer som kan ha eko-

nomiska obalanser. Med rapporten som grund kan EU-kommissionen besluta om fördjupade granskningar av läget i länder där risken för makroekonomiska obalanser bedöms vara hög.

I mars publicerar EU-kommissionen landrapporter med fördjupade granskningar av de medlemsländer där EU-kommissionen bedömt att risken för makroekonomiska obalanser är hög. Europeiska rådet ger politiska riktlinjer, på grundval av den årliga tillväxtöversikten och rådets analys och slutsatser. Medlemsländerna bör ta hänsyn till dessa riktlinjer, och till resultaten i landrapporterna, när de tar fram sina nationella stabilitets- eller konvergensprogram och de nationella reformprogram som skickas in till EU-kommissionen i slutet av april. Programmen redogör för medlemsländernas budgetpolitik och politik för att främja tillväxt och konkurrenskraft. Därefter utvärderar EU-kommissionen de nationella handlingsprogrammen och lägger fram

förslag till landspecifika rekommendationer. Under årets sista sex månader, som ibland kallas för den nationella planeringsterminen, tar medlemsländerna hänsyn till rekommendationerna när de arbetar fram nationella budgetar för det kommande året. Vikten av den europeiska planeringsterminen har ökat med anledning av pandemin. För att få ta del av finansieringen från EU:s återhämtningsfond har varje medlemsland fått lämna in sin nationella återhämtningsplan till EU-kommissionen och därefter har den godkänts av rådet. Återhämtningsplanerna ska vara förenliga med de landspecifika rekommendationerna som EU varje år utfärdar för varje medlemsland.

Avslutande ord och kontaktuppgifter

Du har precis läst den åttonde upplagan av EU-kontorets EU-årsöversikt.

Vår förhoppning är att den har gett dig en inblick i något som du tycker är intressant och som du kan ha nytta av i ditt arbete. Hör gärna av dig till oss om du vill ha mer detaljerad information eller hjälp att gå vidare med en specifik sakfråga.

Du är också välkommen att höra av dig med synpunkter på sakinnehållet och idéer för framtida årsöversikter.

Isabelle Johansson
Kontorsansvarig
Region Östergötlands EU-kontor
+32 (0)499 74 44 81
isabelle.johansson@regionostergotland.se

Lukas Andreasson
Strateg EU-frågor
Region Östergötlands EU-kontor
+32 (0)497 63 10 75
lukas.andreasson@regionostergotland.se

Stina Brask-Nilsen
Informationsansvarig
Region Östergötlands EU-kontor
+32 (0)497 39 75 95
stina.brask-nilsen@regionostergotland.se

